

LA FORMACIO DEL BARRI DE BONAVISTA*

Joan J. PUJADAS i Dolors COMAS d'ARGEMIR
Departament d'Antropologia Cultural. Tarragona

«Los vecinos del barrio desconocen su propia dignidad. No se dan cuenta de que son propietarios solamente de su fuerza de trabajo, de su jornal... y que, luego, se les expolia. Para mí lo más grave es que la gente del barrio está excluida de la cultura. Sólo se les ha enseñado a dominar la materia, a dominar el instrumento de trabajo, valorizando su fuerza y su tiempo... Para mí toda esta gente no posee conciencia de esta explotación».

(Domingo Caamaño. Bonavista)

Lluita, conflictivitat, desarrelament i marginació són quatre dels eixos que defineixen el perfil dels milions d'emigrants que s'amunteguen als barris perifèrics de les grans ciutats industrials de qualsevol país d'Europa. Catalunya, com a país capdavanter de la industrialització espanyola, ha estat sempre un lloc d'arribada de jornalers i camperols de les zones més deprimides de l'Estat Espanyol. Aquest procés, però, s'incrementà de forma dràstica du-

(*) Aquest treball s'ha finançat amb un ajut d'investigació del rectorat de la Universitat de Barcelona, i amb una beca de la Fundació Jaume Bofill. Els materials empírics que serveixen de base a l'article, especialment una *enquesta sobre identitat cultural* realitzada durant l'estiu i tardor de 1983 i una dotzena d'entrevistes en profunditat realitzades entre els capdavanters de les associacions i entitats del barri, han estat recollides pels autors amb la col·laboració de: Agustí Andreu, Federico Bardají, Josep M.ª Bofarull, Pilar Grioles, Joan Milà, Rosa Rubio i Montserrat Soronellas. L'elaboració del text de l'enquesta va ésser realitzada pels autors juntament amb Agustí Andreu i Dolores Juliano, amb els comentaris i suggeriments per part de Mila Barruti i Danielle Provansal. Tot l'equip agraeix a Vicenç Alcaraz i Aureli Díaz la seva col·laboració en la tabulació i explotació de les dades de l'*enquesta sobre identitat cultural*. Volem agrair, també, a en Joan Bassa tot el suport que ens ha donat en tot moment; possiblement sense el seu estimul aquest treball no s'hauria endegat. Finalment, expressem la nostra gratitud a en Josep M.ª Escolà per l'acurada revisió d'aquest text.

rant el període 1955-1975, donant lloc a un fenomen sense precedents per la seva magnitud.

El cas de la ciutat de Tarragona i de la seva comarca no són una excepció dins d'aquest procés. Veiem com, en menys de 15 anys (entre el 1960 i el 1975), es dobla llargament la població tarragonina, tant a nivell local com comarcal (cfr. figura n.º 1). D'aquest increment poblacional, aproximadament un 90% correspon al flux poblacional provinent especialment d'Angalusia, com a resultat de la implantació d'una potent indústria petroquímica i de l'espectacular increment del turisme i del sector de la construcció (cfr. Margalef, 1979).

El present treball constitueix un estudi de cas. Hem triat el barri de Bonavista com a laboratori on estudiar el conflictiu procés d'inserció social dels immigrants al teixit urbà català. Som molt conscients del perill constant de reificació de l'objecte d'estudi que representa la possible generalització d'un cas com a «representatiu» d'un procés d'abast molt més general. En aquest sentit, volem deixar clar, d'antuvi, que el cas de Bonavista no és «típic», ni constitueix un model paradigmàtic per a l'estudi de la cultura dels *ghettos* urbans de la Catalunya Contemporània. Ara bé, ens serveix com a punt de partença per a una investigació de més llarg abast sobre els mecanismes de la identitat cultural i l'ètnicitat, que els autors estan duent a terme amb un equip de l'Institut Català d'Antropologia ⁽¹⁾.

L'APARICIO D'UN BARRI NOU

El barri de Bonavista està situat al Sud del casc urbà de Tarragona, entre la carretera de València i la de Reus, envoltat pels barris de La Esperanza i Campoclaro, d'una banda, i de l'antic municipi de La Canonja, per l'altra. El barri, per a qualsevol forà té, des de la carretera de València, l'aspecte d'un poble, més que d'un barri, perquè està situat damunt d'un petit desnivell orogràfic i envoltat d'erms, amb una petita pineda que delimita el seu perímetre per la banda de Campoclaro. El seu aïllament físic es correspon, com veurem més endavant, amb el seu aïllament sociocultural.

Bonavista va néixer als inicis dels anys 1960, quan aquest enclau era una extensió de camps de vinyes i garrofers, propietat de pagesos de La Canonja, municipi del qual formava part. La baixa productivitat d'aquests terrenys, juntament amb la gran destrossa produïda per les gelades de l'any 1956, propiciaren que aquesta zona quedés disponible per a l'especulació de l'espai que s'inicià a partir de l'any 1961, quan es creà el Polígon Industrial del Francolí que, juntament amb el polígon d'Entrevies i el Polígon Municipal, constitueixen el gran nucli fabril de la comarca, situat essencialment entre

(1) L'equip està constituït per Mila Barruti, Dolors Comas, Aureli Diaz, Dolores Juliano, Montse Martorell, Danielle Provansal i Joan Josep Pujadas.

Tarragona i Vilaseca de Solcina. Ara bé, tal com indica Margalef (1979: 115 i ss.), la promoció de la indústria dins del perímetre comarcal del Tarragonès va constituir més una activitat especulativa que no pas un procés d'ordenació territorial. No es crearen serveis ni una infraestructura mínima perquè el creixement fos suficientment equilibrat. Ans al contrari, es produí un procés d'implantació anàrquica en el qual dominaren les grans empreses químiques, de capital forà en la seva totalitat, dominades per interessos propis d'una economia externa i que difícilment es podria integrar als interessos de la comarca. Cal remarcar, en aquest sentit, la manca quasi absoluta d'una burgesia empresarial, que pogués capitalitzar aquestes iniciatives oficials en favor de l'impuls de la petita i mitjana empresa, que permetés una major integració econòmica.

El barri objecte del nostre estudi és una mostra feaent de les imprevisions i mancances del procés industrialitzador de la zona durant els anys 60. El 1960 els promotors de Bonavista, Srs. Antón i Beltrán, començaren a vendre solars al sector Est de l'actual barri. Aquests propietaris terratinents, coneixedors dels projectes industrialitzadors aprofitaren l'avinentsa per a construir un negoci de gran abast en què la planificació i la intervenció dels poders públics van ésser totalment inexistents. Ells mateixos van ésser els encarregats de realitzar una parcel·lació d'aquest territori, amb carrers relativament amples i blocs de cases rectangulars, estil eixample. Les terres, comprades als pagesos a 0,50 pessetes pam quadrat, es començaren a vendre a 2,00 pessetes l'any 1960 i arribaren a vendre's a 7,00 pessetes cap a l'any 1964 i 1965. La primera onada de pobladors de Bonavista arribà procedent de les barraques instal·lades a la vora del riu Francolí (des del pont vell fins al Serrallo) i de la zona denominada d'Entrevies (a l'encreuament de les vies fèrries de Madrid i València, a prop dels dipòsits de Campsa). Durant els dos primers anys s'instal·laren unes 2.000 persones. A partir de 1962, comença una arribada més massiva, que no s'aturà fins al 1975. Si confrontem la figura n.º 2, comprovarem que, de les 8.627 persones residents al barri al desembre de 1982, 1.976 (un 20,8%) arribaren entre 1961 i 1965, 2.162 (un 25,1%) entre 1966 i 1970, i 1.948 (un 22,6%) entre 1971 i 1975.

La instal·lació de les primeres grans empreses propicià una demanda de mà d'obra que no es pogué absorbir amb la força de treball disponible a la comarca; per això, les autoritats locals i els promotors industrials arribaren a fer gestions directes amb els governadors civils de les províncies de Jaen, Còrdova, Granada i Badajoz, que donaren, com a resultat, un allau d'obriers d'aquestes províncies. La manca de registres mecanitzats sobre el tema, no ens ha permès de fer un estudi diacrònic de la població Bonavista tenint en compte aquest factor. Ara bé, pel que fa a la situació actual, podem oferir les dades estadístiques proporcionades pel Servei d'Informàtica Municipal, corresponents al desembre de 1982 (cfr. figura n.º 3). Com podeu veure, gairebé el 50% de la població total de Bonavista ha nascut a Andalusia i més d'un 15% a d'altres indrets de l'Estat Espanyol. Ara bé, el 36% de persones nascu-

des a Catalunya no són, ni de bon tros, ètnicament catalans, ja que, en la seva immensa majoria, són els fills dels immigrants de primera generació (cfr. la figura n.º 3 on presenta la distribució de la població per edats).

Encara que és difícil afirmar-ho taxativament, la nostra estimació és que el nombre de llars d'immigrants a Bonavista supera el 95%, éssent el 5% restant constituït per famílies mitxes de catalans i immigrants, o bé per famílies exclusivament catalanes.

Dues proves de l'afirmació anterior les tenim en alguns dels resultats d'una enquesta realitzada a Bonavista en què, de les 150 persones triades aleatòriament, un 64% són nascudes a Andalusia. Aquesta proporció diferent es basa en el fet que els enquestats eren només persones majors de 15 anys, per la qual cosa disminueix dràsticament el percentatge de persones nascudes a Catalunya (un 21%), tot i que els 25 anys passats des de les primeres migracions fa que moltes persones de la segona generació tinguin ja més de 30 anys (cfr. figura n.º 4). Una altra prova de l'altíssim percentatge de persones d'origen andalús el tenim en la figura n.º 5 a on presentem el lloc d'origen dels pares i cònjuges de les persones enquestades, que es situa per sobre de la línia del 70% en el cas dels cònjuges i per sobre del 80% en el cas dels progenitors.

Els primers anys de la vida del barri varen ésser caòtics, ens explica un dels nostres informants, «en aquells moments es varen construir habitacles en massa, sobretot, habitacles de planta baixa. La gent comprava els solars a terminis, perquè, com gairebé tots eren del ram de la construcció, aprofitaven els caps de setmana per a avançar la construcció de la seva pròpia llar. Mentrestant vivien a casa d'amics o de parents o d'altres continuaven vivint a les barraques d'Entrevies o del Francolí. Encara que, quan enllestien el mínim per a aixoplugar-se, s'hi posaven de seguida». Un altre informant, protagonista directe d'aquests fets ens diu: «para mí aquello era un derroche de sangre. Entonces se cobraban 18 pesetas de sueldo base. Aquello era una sangría: no había descanso, ni domingos, ni festivos. Se hacían horas extras y, a la hora del descanso, seguíamos trabajando en la construcción de tu casa hasta las diez de la noche. Luego, al día siguiente, había que levantarse a las seis para ir a la *faena*».

La crítica situació individual i familiar, malgrat ésser compartida per tota la comunitat, no constituï el fenomen sociològicament més rellevant, sinó d'altres circumstàncies, fruit de la marginació i de l'explotació com a obrers (i, tal vegada, com a ètnia). Ens referim, lògicament, al propi fet de la ubicació del «barri», segregat dràsticament de la ciutat, aïllat físicament, mancat de tot tipus de serveis, per a atendre les necessitats més elementals. Manca d'escola, de serveis sanitaris, de pavimentació, enllumerat públic i, sobretot, manca d'aigua. «Nada más había una bomba de agua en el cruce de las calles 21 y 8, que traía el agua de un pozo que había comprado la empresa de mosaicos «Cirtesa», y que venía desde la zona del campo de aviación de Reus. El agua había que pagársela al que había instalado la bomba. También

había otro señor que venía con un carro y un burro a vender bidones de agua. La gente la compraba porque la necesitaba para construir su casa. Había entonces 40 o 50 casas en construcción».

Davant els problemes comunitaris, els veïns van haver d'organitzar-se. Ja des del 1963 es constituí l'anomenat «grupo de los quince», que es reunia clandestinament per a fer pressió a l'Ajuntament de La Canonja perquè millorés les condicions del barri. Una de les primeres accions d'aquest grup va ésser la mobilització per a aconseguir la recollida de la brossa, ja que existia perill d'epidèmia de còlera. Aquesta va ésser la primera mobilització i la primera victòria dels obrers de Bonavista. Pel que fa a d'altres temes, tot restà igual fins al 1966. Va ésser aquest any quan fou construïda l'església i es comencen a edificar les escoles dependents d'aquesta. Va ésser amb motiu de la construcció de l'església quan es varen instal·lar cinc fonts públiques al barri, malgrat que es va posar, a cada una d'elles, el rètol de «agua no potable».

A mitjans dels anys 60, Bonavista i La Canonja, pasen a constituir-se en entitats menors, integrades a l'Ajuntament de Tarragona. El caos urbanístic de Bonavista i la manca absoluta d'equipaments es mantindran inalterats, pràcticament, fins a començaments dels anys 70. Les úniques millores significatives de la situació vénen pel cantó de l'Església. L'any 1966 es construeix l'església parroquial i, poc després, s'inaguren les escoles situades al seu costat. El nombre de places és limitat, unes 300 places, però serveix per disminuir la manca de la iniciativa pública, ja que l'ensenyament primari es dona en locals dispersos i mancats de les mínimes instal·lacions sanitàries, de llum, d'espai, etc. Fins a l'any 1973, no s'inagura el Grup Escolar «Riòn Marsal», situat a La Canonja. El problema de l'escolarització, però, resta sense resoldre's satisfactòriament, fins a l'any 1980, quan s'inagura definitivament un Col·legi Nacional al propi barri. Es a dir, han calgut 20 anys per a resoldre aquest aspecte fonamental de la vida comunitària. Ara bé, com veurem, no és l'únic problema ajornat.

Davant d'aquesta situació conflictiva, els veïns del barri s'organitzen i, el desembre de 1969 es realitza una Assemblea de Veïns, quedant constituïda la Directiva de la primera Associació de Veïns del Tarragonès, que seria legalitzada l'any següent. Comença, doncs, la lluita reivindicativa estructurada, quedant en segon pla la intervenció paternalista i benintencionada de l'Església, així com d'altres intermediaris com l'alcalde pedani: «El alcalde de barrio es una figura decorativa. Depende directamente del alcalde. Es un papel de gestión, no reivindicativo. Aquí en Bonavista sólo hubo uno, se marchó antes de terminar la dictadura. Quisieron poner otro, pero como ya funcionaba la AVV con personalidad jurídica, se dijo al Ayuntamiento que el alcalde de barrio era la AVV. No queríamos que se nombrara uno a dedo, ni presentar una terna. Nosotros representamos al barrio y basta.»

Durant l'any 1970, comença l'acció constant de l'AVV i, com a resultat de les pressions fetes, s'aconsegueix tota una sèrie de millores que el 15 d'agost de 1971 el Governador Civil i l'Arquebisbe de la Diòcesi inaguren ofi-

cialment. La realització de la font de l'església (actualment plaça de la Constitució), coincideix amb l'acabament de la construcció del dipòsit regulador d'aigua, el clavegueram i l'enllumenat públic, tal com podem llegir a la crònica periodística del diari local (cfr. Diario Español, 17-8-71, p. 10). Ara bé, no tot eren concessions: «Los vecinos tuvimos que pagar la instalación de agua, las cloacas y el asfaltado, que no duró ni cinco años. Fue una estafa. Fue un golpe para el barrio».

Després d'uns anys de treball comunitari, de creació d'estructures organitzatives i de canalització del sentiment popular de la comunitat, arriba l'any 1974, que és clau des del punt de vista de la cristallització de l'acció comunitària i de la presa de consciència política de molta gent. Ens referim a la vaga d'autobusos que varen protagonitzar els veïns de Bonavista, juntament amb els veïns d'altres barris de la perifèria tarragonina, com és el cas de Torreforta. Veiem el relat que ens fan dos dels seus protagonistes:

«La lucha de los autobuses nació de gente de izquierda... En el barrio se trataba de que la gente fuese participando en la AAVV y también en la lucha. Se trataba de convertir el cabreo en lucha organizada... Tuvimos la primera reunión en el Tele-Club, situado en los bajos de la Iglesia... En aquella reunión había gente majilla, tocada por los cristianos, también gente joven tocada por la AAVV: gente un poco más inquieta. En total unas 40 personas, algunos matrimonios, gente del PSUC. Allí se situó el problema. Nos habíamos enterado de que iban a subir los autobuses y que no ofrecían ninguna mejora a cambio... Nos vimos un viernes o un sábado y pensamos que el domingo era el mejor día para lanzar la acción. No se esperaba que hubiera tanta respuesta. Se escogió un domingo, que la gente no va a trabajar, y usa precisamente menos el autobús, para ver que respuesta había».

Durant els dos primers dies de lluita, ens expliquen dos informants, es va aconseguir que tot el barri es mobilitzés al voltant de l'acció. El boicot als autobusos va ésser total. La gent s'enfrontà amb la policia, impedí que aquesta detingués alguns líders de la vaga. Hagueren de venir grups especials de la Policia per tal d'aturar una insurrecció de tals magnituds. El barri va restar pres per les forces armades durant tres o quatre dies i va haver enfrontaments molt durs i algunes persones del barri varen quedar marcades per sempre com a confidents de la policia. La gent els boicotejà sistemàticament.

La valoració d'aquesta acció per la gent del barri és diferent, és clar, segons la posició ideològica de cadascú. Fins i tot molta gent que hem entrevistat, i que vivia aleshores a Bonavista, ni se'n recorda. Malgrat tot, és evident que, a partir d'aquest any, la gent participa molt més en la creació d'estructures organitzatives que s'adreçarien al plantejament d'altres problemes. La vaga, en tot cas, va ésser útil i mobilitzadora:

«La gente descubrió el valor de la asamblea y, a partir de aquí, se empezaría con otros problemas del barrio... La lucha duró quince o diecisiete días. La cosa acabó con mucho cansancio. Había gente que continuaba sin subir. Pero, poco

a poco, las cosas se fueron normalizando... Se consiguió un bono, pero después hubo otra subida y ya no hubo nada que hacer. Me parece que ampliaron el servicio con un coche y hubo una frecuencia mayor. En fin, se arregló un poco. Cuando se marchó la policía es cuando la gente empezó a subir al autobús otra vez.»

Els anys immediatament posteriors a la vaga, es va revitalitzar l'AVV, creant comissions, tot intensificant la participació de la gent. Els habitants del barri eren, molts d'ells, líders del moviment obrer. La lluita de Bonavista havia creat noves conviccions i havia servit com a efecte de demostració per la lluita política de la classe treballadora.

El barri, però, restà marginat i anàrquic durant quasi tota la dècada. L'Ajuntament promet millores, les aprova en presupost, però les realitzacions es fan lentament i les solucions, normalment, són parcials i fora de temps. El tema sanitari, l'escolar i, sobre tot, l'urbanisme, són els problemes principals, més tard s'afegiria l'atur. Finalment, després de les primeres eleccions municipals democràtiques, alguns dels temes perennes comencen a tenir sortida. L'any 1980, finalment, s'inagura l'escola nacional a Bonavista; el 1981 l'Ajuntament crea el Centre de Joventut, el Centre de Cultura, la Llar dels Jubilats i s'inagura la plaça de la Constitució (antigament plaça de l'Església). Es contracten escombrires, s'instal·len papereres, es posen bancs, es planten arbres. La gran lluita de vint anys, comença a donar, aleshores, els seus fruits. La lluita havia fet una comunitat humana a partir d'un conjunt de famílies marginades. La democràcia havia incidit també, d'alguna forma, en fer de Bonavista un territori més agradable, més presentable, menys infamat com a subproducte del creixement incontrolat i de l'explotació més descarada.

BONAVISTA COM A NUCLI DE LA IDENTITAT CULTURAL IMMI-GRADA

Darrera la lluita d'uns homes i unes dones per la seva supervivència, pel restabliment d'unes relacions socials, hi ha sempre uns valors, un rerefons cultural. Paral·lelament a la construcció física del barri, els bonavistencs han hagut d'edificar una nova estructura mental, adaptada a les circumstàncies de la seva peripècia vital. Com a emigrants andalusos, vivint aïllats al mig d'un ghetto urbà d'un país ben diferent al seu, amb una llengua, uns costums i uns valors molt diferents als seus, han hagut d'anar redefinint les seves identitats primordials, com a obrers, com a andalusos, com a ciutadans de Catalunya. El procés és complicat, ja que, si la majoria se sent andalús (culturalment i ètnicament), hom sap que la seva terra i la seva ciutadania és catalana, que els seus fills són catalans (com a mínim des del punt de vista que ens deia un informant: «mis hijos han nacido aquí, son pues de esta tierra»).

El desarrelament dels seus orígens no l'han buscat, els ha vingut imposat

per les circumstàncies. La seva inserció a la nova situació és, d'altra banda, un procés lent, traumàtic, ple d'alienació. Allà, al seu poble d'origen, eren els pobres, aquí són pobres també (potser alguns no tant), però, a més, són diferents. No tenen els valors, ni les eines instrumentals per a poder realitzar-se plenament com a membres de la comunitat catalana a la qual sembla que estan abocats a integrar-se. Se senten andalusos, saben que ho són però voldrien ésser catalans, com a mínim, en el sentit d'ésser posseïdors d'uns atributs que els permetessin d'ésser reconeguts com a membres de ple dret de la societat al mig de la qual viuen i treballen. És clar que les condicions d'integració d'un país com Catalunya no són les mateixes que les migracions internacionals. En aquest darrer cas, el codi d'integració per al migrant és ben senzill, l'assimilació. En el cas de les migracions internes dins d'un Estat Plurinacional com Espanya, la qüestió és més complexa. A més de la doble opció entre la pròpia identitat ètnica (andalusa, extremenya, etc.) i la identitat catalana, existeix de refugi i de coartada anivelladora. Essent espanyol no cal ésser català, si hom ha de viure a un territori que, malgrat tot, és part de l'Estat. El problema és que aquest argument, perfectament vàlid i eficaç durant l'etapa de la dictadura, entra en conflicte amb el desig nacional del poble català, del qual els immigrants formen part, d'altra banda, al menys com a ciutadans.

El caràcter tancat del barri de Bonavista i la tendència a reforçar unes relacions socials molt estretes i «endogàmiques» entre parents i *paisanos*, sembla ésser un altre mecanisme defensiu per a compensar l'alienació dels immigrants i dels seus fills en front de l'alternativa de l'assimilació. Ni Catalunya, ni Andalusia: Bonavista. El barri, en fi, com a reducte, com a búnker de la identitat. No volem donar a entendre, amb aquestes afirmacions, que l'actitud dels bonavistencs sigui de rebuig total a la seva incorporació a la societat i a la cultura catalana. Més aviat és la circumstància concreta de la seva posició de classe la que ens confina en el marc estret de la petita comunitat, perquè aquest marc és l'únic gratificador i segur. A la figura n.º 6 podem veure com l'actitud vers l'ensenyament del català és espectacularment positiva. Pràcticament el 100% de la mostra enquestada està d'acord amb l'ensenyament de la llengua del país on viuen, i gairebé un 65% creu que, fins i tot, ha d'ésser obligatori. Ara bé, confrontant les dades del padró de l'Ajuntament de Tarragona, observem com dels 8.627 habitants del barri només un 26,8% (és a dir, 2.314 persones) l'entenen. Això, però, no ens ha d'estranyar, si tenim present el baix nivell d'escolarització de la població del barri (cfr. figura n.º 7).

Intentem reflexionar una mica sobre quines són les condicions de la integració econòmica i social de la major part de les persones del barri. La motivació essencial de la vinguda a Catalunya és l'econòmica. Gairebé tota la gent procedeix directament de zones rurals, on treballaven com a jornalers. L'arribada a Tarragona, com hem dit, coincidí amb l'etapa d'implantació de les grans indústries petroquímiques i, pràcticament, tots els barons adults troba-

ren treball com a peons de la construcció. De les persones entrevistades només 78 estan en actiu, dels quals el 79,5% pertany, encara ara, a la categoria de peonatge. L'atur en aquest ram ha fet que gairebé el 60% de la població adulta estigui en atur, essent moltes vegades el treball de les dones o les activitats submergides les que permeten la supervivència del grup domèstic. Es relativament reduït el percentatge de persones amb una manifesta promoció socio-professional, només el 20,5% de la nostra mostra, i això, preferentment, entre els individus d'edat mitjana, és a dir entre els 30 i els 45 anys.

Podem, doncs, insistir que les condicions de vida, pel que fa a l'àmbit econòmic, es donen encara en un nivell d'estricta supervivència, en la major part dels casos. En unes condicions d'aquest tipus, els grups familiars i, també, els grups de paisanatge representen l'únic referent segur, per a la seva capacitat constant de mobilització. En molts casos, aquest tipus de relació de reciprocitat es mostra moltíssim més eficaç que qualsevol altra forma de seguretat social. La dependència mútua en aquesta esfera ve reforçada per la vida ritual i d'esbarjo, tant pel que fa a les celebracions familiars i les intenses relacions domèstiques dels parents-veïns, com per la intensa vida dels grups informals de bar en el cas dels homes, i per les relacions molt intenses de les dones.

Davant l'heterogenïtat del centre de la ciutat, Bonavista representa una comunitat tancada i homogènia, composta, en un 50%, per individus de mitja dotzena de pobles d'Andalusia i Extremadura. Es un món tancat, sí, però, gratificador. A l'enquesta que vàrem realitzar entre 150 individus del barri, més del 80% estava content de viure a Bonavista, mentre que quasi el 100% estava content de viure a Catalunya. D'altra banda, per a quasi un 60% de la mostra enquestada, aquest dos àmbits (Catalunya i Bonavista) coincideixen amb el seu lloc ideal de residència. Molt curiosament, no arriba al 30% el nombre de individus que varen citar els seus llocs respectius de residència com a lloc per viure (cfr. figures n.º 8 i 9).

Per sobre de les possibles mistificacions i de les idealitzacions (o de la manca de sinceritat, que ve a ésser el mateix) que es puguin observar a les respostes de l'enquesta esmentada, no hi ha cap mena de dubte que l'actitud dels immigrants de Bonavista, és una actitud d'acceptació de la seva situació, en la mesura en què la consideren irreversible. Això comporta, en la immensa majoria dels casos, un desig d'arrelament i una efectiva incorporació, responsable, a la ciutadania catalana. El fenomen preocupant és que el propi barri hagi esdevingut l'únic, o quasi l'únic marc d'integració, l'únic marc de referència per a definir la seva catalanitat. Tant ells, com nosaltres, sabem que, culturalment, Bonavista no posseeix els atributs suficients que el defineixin com a part del país català. Ara bé, què poden fer ells?

Tornant al tema de l'aprenentatge del català, com a element definidor de la seva actitud d'integració, cal enfrontar-se a les dificultats materials, a la manca quasi absoluta d'ajut per part de les autoritats d'ensenyament per resoldre el tema de la introducció del català a l'escola pública de forma sufi-

cient. Vegem el que ens diuen dues directives de l'Associació de Pares de l'Escola pública del barri:

«... todos los padres estaban de acuerdo en que se aprendiera (el catalán en la escuela), pero cómo iban a aprender, pobres críos, con media hora a la semana de clase, media hora sólo! El problema estaba en eso. Hay profesores que hacen el reciclaje y se aprovechan de ello. Lo dan ellos mismos y van cambiándose de clase. Por ejemplo, un profesor de mi hija lo hacía tan mal, pues era castellanoparlante, que los niños se quejaron, iy eso que eran de 3.º de EGB!, y al final tuvo que dejarlo y ahora se lo da otro compañero».

Pel que fa a l'ensenyament del català per a adults, la cosa no era pas massa millor, ja que s'havia de pagar per les classes organitzades pel Centre Social Municipal, la qual cosa incomodava la gent, atès que la que feia de mestra era l'assistenta social i els constava que ella no cobrava pas per aquesta funció. Després, el barri es va quedar sense assistenta social i les classes varen anar en orris. Malgrat totes aquestes dificultats, gairebé totes les dones més actives del barri han anat a aprendre el català i, encara que no el parlen, l'entenen bé.

A partir d'aquesta situació descrita, no costa gaire, doncs, identificar Bonavista com a ghetto. Posseeix tots els elements per a ser-ho: els seus habitants són pobres, en general, el seu nivell cultural és baix, no parlen la llengua dominant i, sobretot, l'atur i l'economia submergida els impedeix, de forma discriminativament més acusada que en el cas d'altres grups socials, una veritable inserció i/o promoció social d'abast més ampli: és per tot això, per la discriminació de la qual han estat objecte, a títol individual i com a grup, tant al seu lloc d'origen com aquí, al treball i al barri, que queda un fons rancorós, una memòria d'amargura. Ara bé, no són pas aquests sentiments de rancúnia els que expliquen la seva desintegració del conjunt social, el seu aïllament cultural; això ho hem de cercar en l'entorn. I l'entorn, evidentment, som tots.

FIGURA N.º 1

EVOLUCIO DE LA POBLACIÓ A CATALUNYA
 PROVINCIA DE TARRAGONA, TARRAGONÈS I TARRAGONA.

	1950	1955	1960	1065	1970	1975	1981	Saldo 1950-1981	% creix. 1950-1960	% creix. 1960-1970	% creix. 1970-1980
Tarragona	38.841	39.479	43.519	57.428	78.238	101.619	109.112	+70.271	+12,0%	+79,8%	+39,5%
Tarragonès	58.140	59.440	65.485	82.688	106.090	137.041	149.871	+91.731	+12,6%	+62,0%	+41,3%
Prov. Tarragona	356.811	360.403	362.679	399.715	431.961	484.583	512.970	+156.159	+1,6%	+19,1%	+18,7%
Catalunya	3.240. 000	3.534. 184	3.950. 000	4.084 407	5.122. 000	5.705. 624	5.956. 414	+2716.414	+21,9%	+29,7%	+16,3%

Fonts: Elaboració pròpia a partir de dades de l'I.N.E. i del C.I.D.C.

FIGURA N.º 2

BARRI: **BONAVISTA**

GRÀFICA DE L'INICI DE RESIDÈNCIA AL BARRI

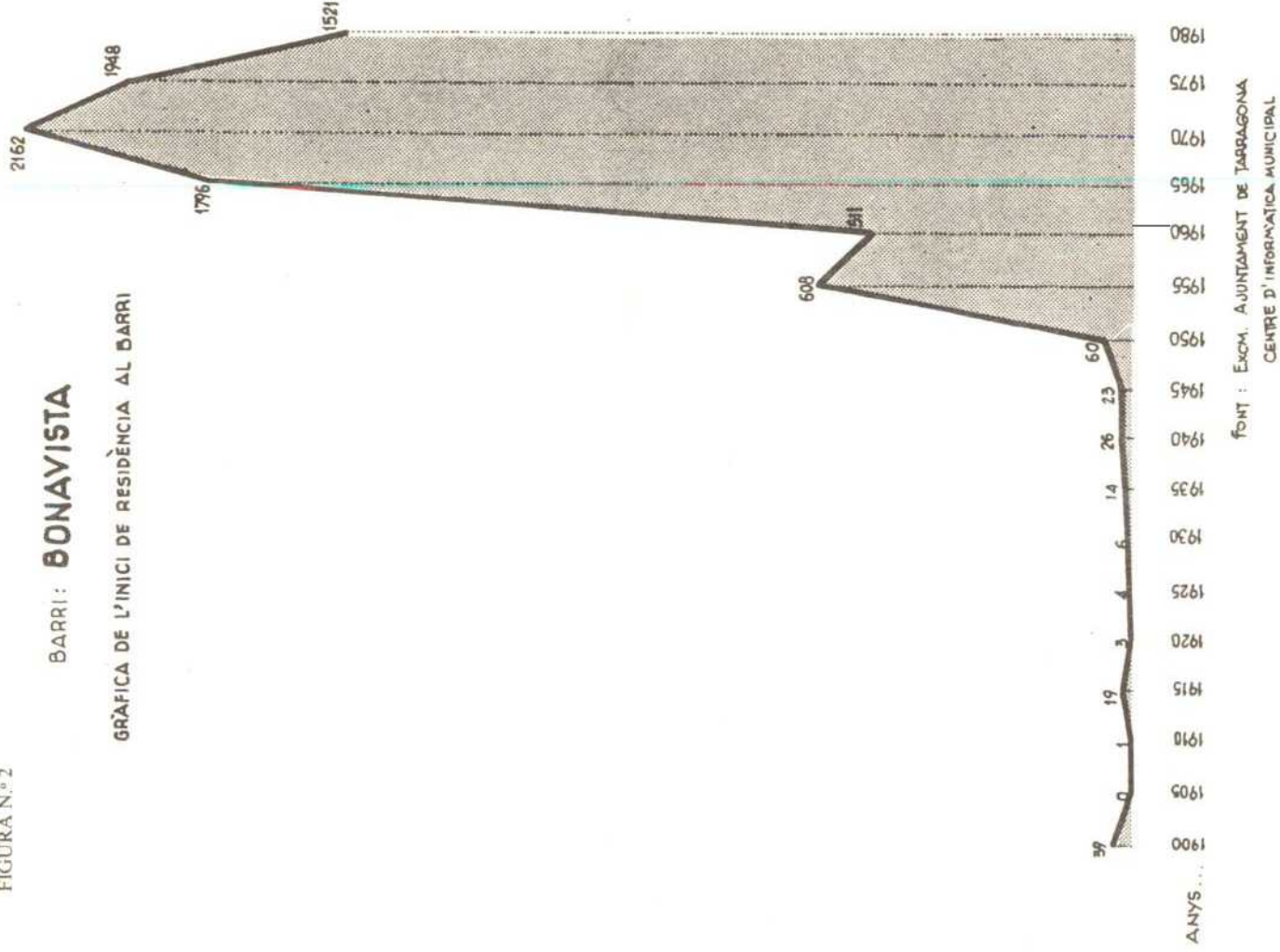
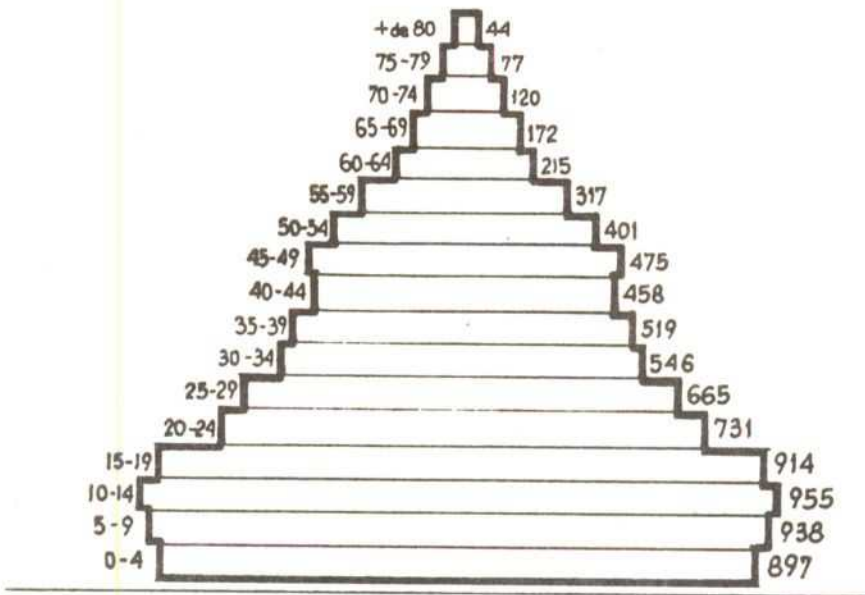

FIGURA N.º 3

BARRI: BONAVISTA
GRÀFICA DE POBLACIÓ DISTRIBUÏDA
PER EDATS

TOTAL HABITANTS = 8.627

ESC. 1CM = 100 PERSONES

FONT : EXCM. AJUNTAMENT DE TARRAGONA
CENTRE D'INFORMÀTICA MUNICIPAL

FIGURA N.º 4

ORIGEN DE LA POBLACIO DE BONAVISTA

LLOC NAIXEMENT	POBLACIO BONAVISTA		MOSTRA ENQUESTA	
Andalusia	3.957	46,4%	96	64,0%
Catalunya	3.075	36,0%	32	21,4%
Extremadura	536	6,3%	6	4,0%
Aragó	109	1,3%	2	1,3%
Altres	851	10,0%	14	9,3%
TOTAL	8.528	100,0%	150	100,0%

FONTS: - CENTRE D'INFORMATICA MUNICIPAL. TARRAGONA
 - ENQUESTA PROPIA. (TARDOR 1983).

FIGURA N.º 5

ORIGEN DE PARES I CONJUGES DE LES PERSONES ENQUESTADES

LLOC NAIXEMENT	PARES		CONJUGES	
Andalusia	161	80,5%	72	72%
Catalunya	6	3,0%	8	8%
Extremadura	8	4,0%	7	7%
Aragó	3	1,5%	4	4%
Altres	22	11,0%	9	9%
TOTAL	200	100,0%	100	100%

FIGURA N.º 6

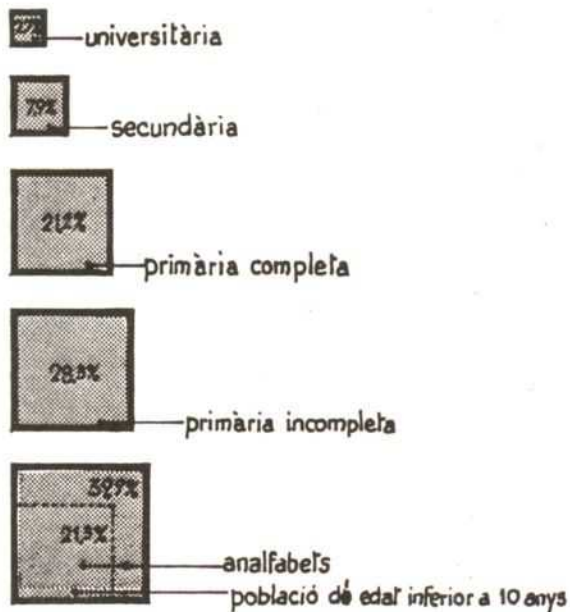
ACTITUD RESPECTE A LA INSTITUCIONALITZACIO DEL CATALA

PREGUNTES	SI	NO	NS/NC
1) ¿le parece bien que se enseñe el catalán en la escuela?	149 (98,7%)	2 (1,3%)	0 -
2) ¿Cree que debe ser obligatorio?	97 (64,2%)	52 (34,5%)	2 (1,3%)

ENQUESTA BONAVISTA. TARDOR 1983

FIGURA N.º 7

BARRI : BONAVISTA
DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ
PER ESCOLARITAT

FONT : EXCM. AJUNTAMENT DE TARRAGONA
CENTRE D'INFORMÀTICA MUNICIPAL

FIGURA N.º 8

ACTITUD REFERENT A LA RESIDENCIA ACTUAL

PREGUNTES	SI	NO	NS/NC
36) ¿Le gusta vivir en Bonavista?	125 (82,8%)	21 (13,9%)	5 (3,3%)
38) ¿Le gusta vivir en Catalunya?	147 (97,3%)	3 (2,0%)	1 (0,7%)

FIGURA N.º 9

PREGUNTA	Residència actual	Catalunya	Andalusia	Altres
37) ¿Cuál es el lugar donde más le gustaría vivir?	40 (26,5%)	47 (31,1%)	45 (29,8%)	19 (12,6%)
	87 (57,6%)			

ENQUESTA BONAVIDA. TARDOR 1983